

Підтримка громадянського суспільства в Україні

ЛІГА СИЛЬНИХ

**ЦЕНТР
ЕКСПЕРТИЗИ**
у сфері прав людей
з інвалідністю

соціологічна група

РЕЙТИНГ

Національне соціологічне дослідження про сприйняття людей з інвалідністю в Україні

Результати комплексного соціологічного дослідження: 28 серпня – 20 жовтня, 2023

Методологія

Кількісний компонент (опитування):

- Аудиторія: населення України віком від 18 років і старші в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також територій, де на момент опитування відсутній український мобільний зв'язок. Результати зважені з використанням актуальних даних Державної служби статистики України
- Вибірка репрезентативна за віком, статтю і типом поселення
- Вибіркова сукупність: **2000 респондентів**
- Метод опитування: CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing – телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера). На основі випадкової вибірки мобільних телефонних номерів
- Помилка репрезентативності дослідження з довірчою імовірністю 0,95: **не більше 2,2%**
- Терміни проведення: **28 серпня – 1 вересня 2023 р.**

Якісний компонент:

- Аудиторія: 48 респондентів з різних регіонів України.
- **Глибинні інтерв'ю:** 16 інтерв'ю за погодженою анкетною з особами з інвалідністю (опорно-руховий апарат, зір, ментальне здоров'я, ветерани) з усіх макрорегіонів країни.
- **Фокус групові дискусії:** 4 дискусії (32 респонденти) за погодженою анкетною з особами без інвалідності з усіх макрорегіонів країни.
- Терміни проведення: **5 – 20 жовтня 2023 р.**

Дослідження є однією зі складових проєкту «Центр експертизи у сфері прав людей з інвалідністю». Центр працює завдяки отриманому гранту від Програми «Підтримка організацій громадянського суспільства (ОГС)» в Україні у межах фінансової підтримки Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії [Foreign, Commonwealth & Development Office](#).

Програма реалізується [Crown Agents](#) у партнерстві з [International Alert](#) і у співпраці з [Crown Agents in Ukraine](#).

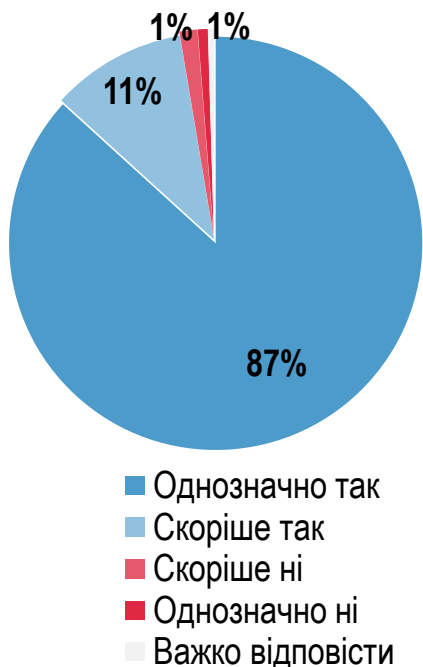
Зміст допису не обов'язково відображає погляди Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії, погляди [Crown Agents](#), [International Alert](#) та [Crown Agents in Ukraine](#).

Всю інформацію про критерії, допустимі витрати та вимоги до заявників можна знайти на [Підтримка організацій громадянського суспільства в Україні](#).

РЕЙТИНГ

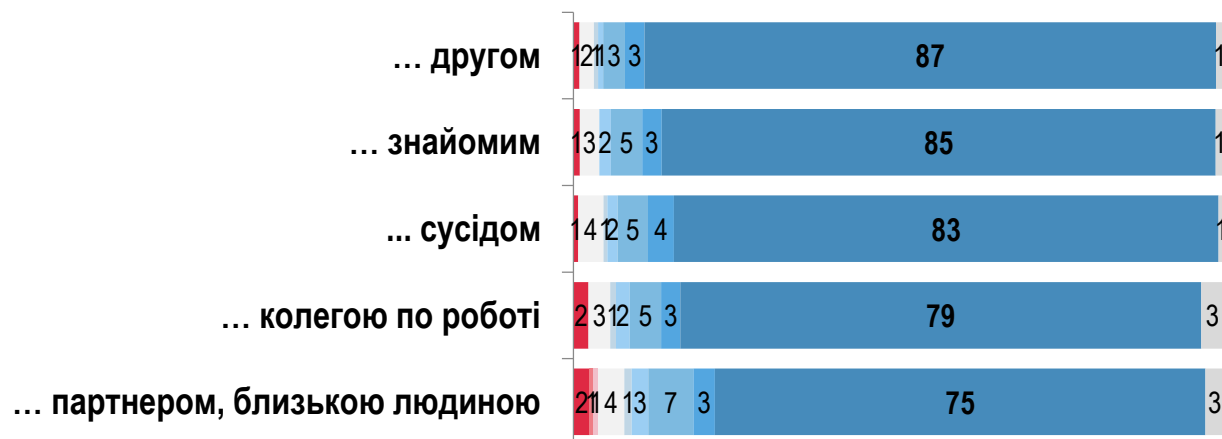
Сприйняття людей з інвалідністю

Чи вважаєте ви, що люди з інвалідністю є повноправними членами в сучасному суспільстві?

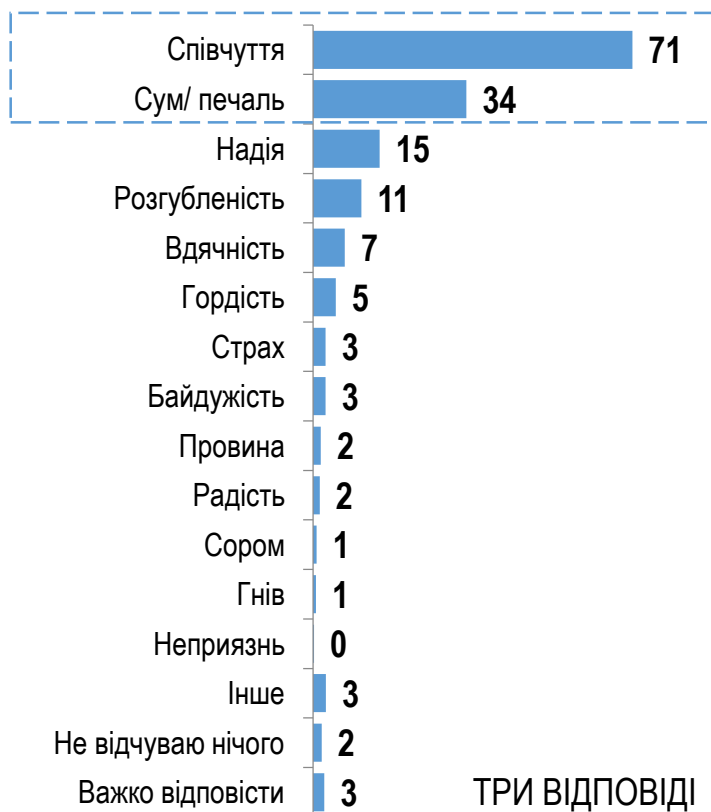
Наскільки для вас прийнятно, щоб людина з інвалідністю була Вашим ... за шкалою від 0 до 10, де 0 – повністю недопустимо, 10 – повністю допустимо

■ 0 – зовсім недопустимо ■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5 ■ 6 ■ 7 ■ 8 ■ 9 ■ 10 – повністю допустимо ■ Важко відповісти

98% опитаних згодні з тим, що люди з інвалідністю є повноправними членами в сучасному суспільстві. Учасники фокус-груп (без інвалідності) відзначали, що для того, щоб бути повноправними членами суспільства люди з інвалідністю докладають порівняно більше зусиль, ніж люди без інвалідності. З іншого боку серед людей з інвалідністю існують полярні думки щодо повноправності: респонденти з інвалідністю, які мають більш активну життєву позицію вважають, що люди з інвалідністю є цілком повноправними членами суспільства в Україні. З іншого боку більш пасивна частина - не вважають себе рівними. У таких людей очікування від суспільства занижені або відсутні, або приховані за шаром знецінення своїх потреб.

Що Ви в першу чергу відчуваєте, коли Ви зустрічаєте людину з інвалідністю?

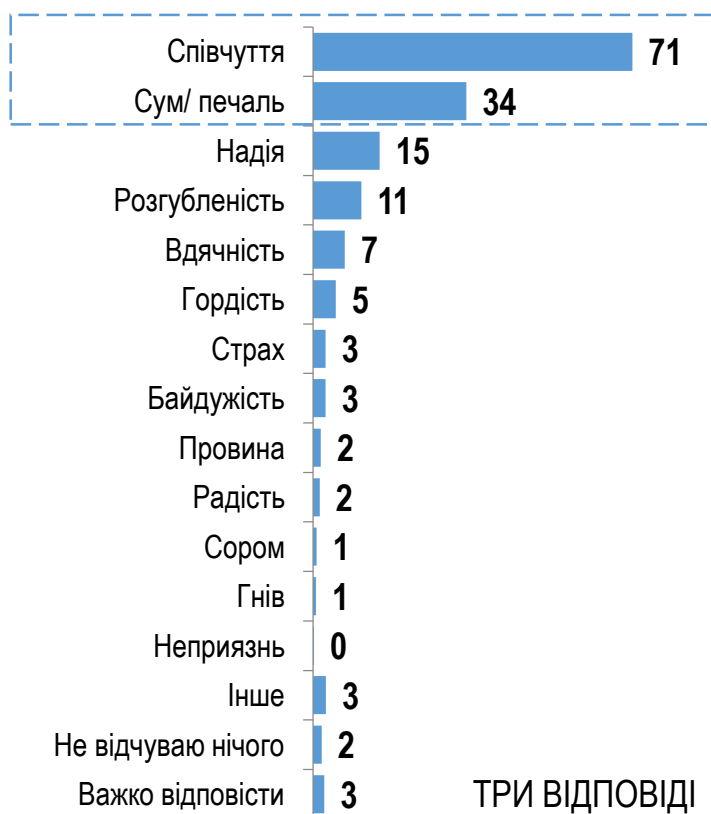
Співчуття та сум - головні емоції, які відчувають люди, зустрічаючи людину з інвалідністю.

Більшість учасників фокус-груп вказували, що вони відчувають співчуття і одразу зауважували, що проявляють його набагато рідше, бо людей з інвалідністю це співчуття дратує і воно їм не потрібне.

«Я знаю, що такі люди не люблять співчуття, особливо військові, тому я так, більш холодно ставлюсь»

Важливо, що ті, хто не має серед близьких людей з інвалідністю, частіше відчувають розгубленість при зустрічі з ними – вони не знають як себе поводити в такій ситуації.

Що Ви в першу чергу відчуваєте, коли Ви зустрічаєте людину з інвалідністю?

Самі ж респонденти з інвалідністю переважним почуттями, які відчувають до них люди, називають жалість, побоювання, іноді байдужість, які пов'язують з відсутністю в українців достатнього досвіду спілкування з людьми з інвалідністю.

При проявах таких почуттів, їм складніше будувати спілкування, або просити про допомогу. Особливо жалість дратує респондентів-військових з інвалідністю.

Замість проявів жалості люди з інвалідністю воліли б бачити дієву допомогу. Якщо людина не зряча, щось підказати та пояснити, якщо має фізичні труднощі - допомогти їх вирішити.

Більшість опитаних у якісному дослідженні погоджуються, що потрібна інформаційна кампанія стосовно ставлення до людей з інвалідністю. Хоча такі кампанії вже ведуться, респонденти з інвалідністю вважають за потрібне запровадити певні найважливіші правила етикету, які дозволять позбутися найбільш невдалих способів комунікації.

Що Ви в першу чергу відчуваєте, коли зустрічаєте військових, які отримали інвалідність на війні?

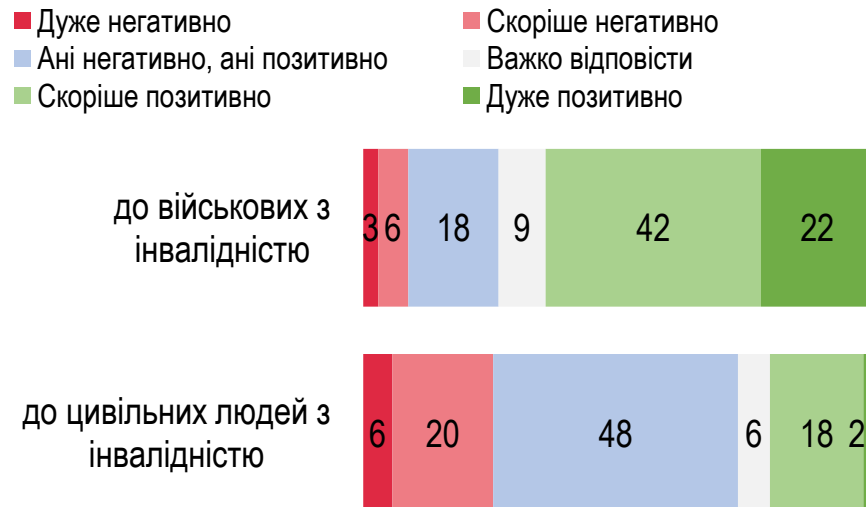
При зустрічі з військовими з інвалідністю головною емоцією в першу є вдячність, вже потім співчуття.

«Люди військові, вони більш холодні, вони не потребують того, щоб ти там підходив, показував якусь жалість чи співчуття. Але єдине, що ти можеш зробити, і для мене це правильно, ти можеш підійти і сказати дякую»

Щодо військових з інвалідністю ті, хто не мають таких знайомих – більше за інших відчувають гордість щодо такої людини, тоді як самі військові з інвалідністю та їх родичі більше інших говорять про емоцію суму.

У цивільних з інвалідністю немає конкурентного відношення до військових, як і до ресурсу допомоги, який сьогодні йде військовим.

На вашу думку, як ставиться українське суспільство..?

Як ваше найближче оточення ставиться до цивільних людей з інвалідністю?

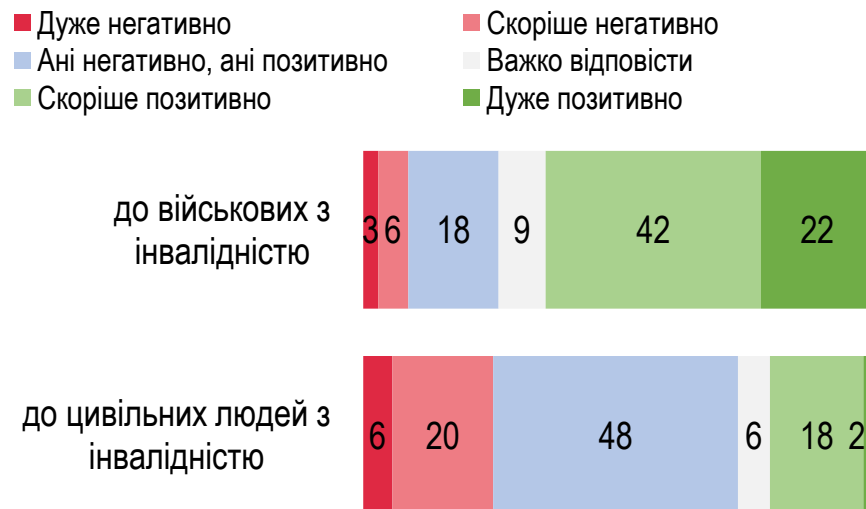

64% опитаних вважають, що суспільство позитивно ставиться до військових з інвалідністю. Щодо цивільних людей з інвалідністю відносно більше говорять про нейтральне ставлення – 48%.

Ставлення свого оточення до цивільних людей з інвалідністю опитані у більшості оцінили як позитивне (66%).

Натомість більшість учасників якісного дослідження вважали, що ставлення до людей з інвалідністю в суспільства скоріше байдуже та нейтральне, а війна, щоденні загибелі військових та травмування, велика кількість людей з видимою інвалідністю на вулиці, викликає звикання до такого стану речей.

На вашу думку, як ставиться українське суспільство..?

Як ваше найближче оточення ставиться до цивільних людей з інвалідністю?

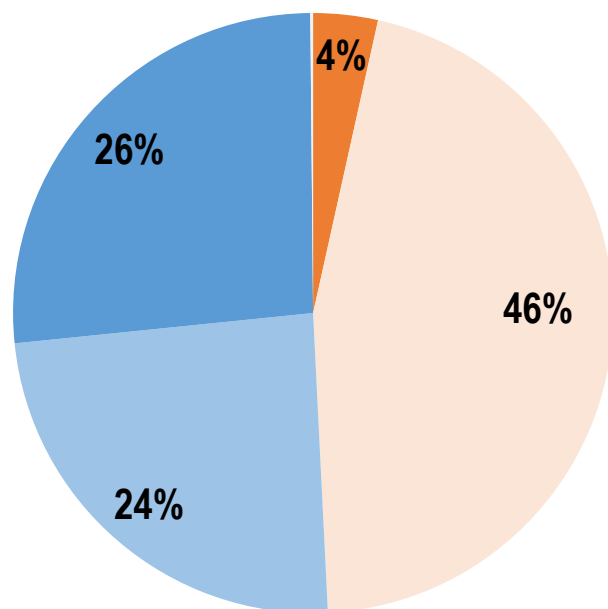

Респонденти свідомі того, що інвалідність може проявлятися по-різному, не мати зовнішніх проявів і самі наводили приклади таких інвалідностей.

Водночас учасники фокус-груп та інтерв'ю (в усіх категоріях) відзначали, що ставлення до людей з прихованою інвалідністю не відрізняється від ставлення до здорової людини, такими ж є і очікування щодо цієї людини. Саме це, на думку опитаних може викликати напруження та конфлікт.

Також більшість визнавали, що відношення до людей з ментальною інвалідністю в суспільстві гірше, ніж до людей з іншими формами інвалідності, більш обережне. З іншого боку якщо мова йде про дітей з ментальною інвалідністю ставлення до них є більш позитивним.

Як часто в повсякденному житті Ви бачите людей з інвалідністю?

- Ніколи, майже ніколи
- Рідко
- Часто
- Дуже часто, кожного дня
- Важко відповісти

З людьми з інвалідністю в повсякденному житті часто зустрічається половина опитаних. Стільки ж, 50% - не бачать в своєму повсякденному житті людей з інвалідністю або бачать їх рідко.

Більшість учасників якісного дослідження відзначали, що людей з інвалідністю в публічних просторах побільшало. Пов'язують це як з війною, так і зі зміною життєвих звичок і життя самих людей з інвалідністю.

«Кожного дня, як виходиш і на зупинках, і в аптеках, молоді хлопці без рук, без ніг, до цього звикнути не можна, звичайно».

В яких місцях Ви найчастіше бачите людей з інвалідністю?

Серед тих, хто зустрічає людей з інвалідністю часто або дуже часто в повсякденному житті, N=1013

Серед тих, хто зустрічається з людьми з інвалідністю, найчастіше бачать їх на вулицях міста/села – 61%. Близько 23-26% бачать таких людей в парках, громадських місцях, транспорті, магазинах, 22% - проживають з людиною з інвалідністю.

Більшість також декларує готовність прийняти у своє коло людину з інвалідністю. На думку учасників якісного дослідження, суспільство в останні роки змінює ставлення до людей з інвалідністю на краще, стає більш толерантним та уважним.

«Все-таки наше суспільство уже якось міняється в кращу сторону. Ми відходимо від цих стереотипів, що їх треба жаліти, ну, обов'язково, якось так поблажливо до них підходити. Я думаю, що все-таки наше суспільство стає більш цивілізованим».

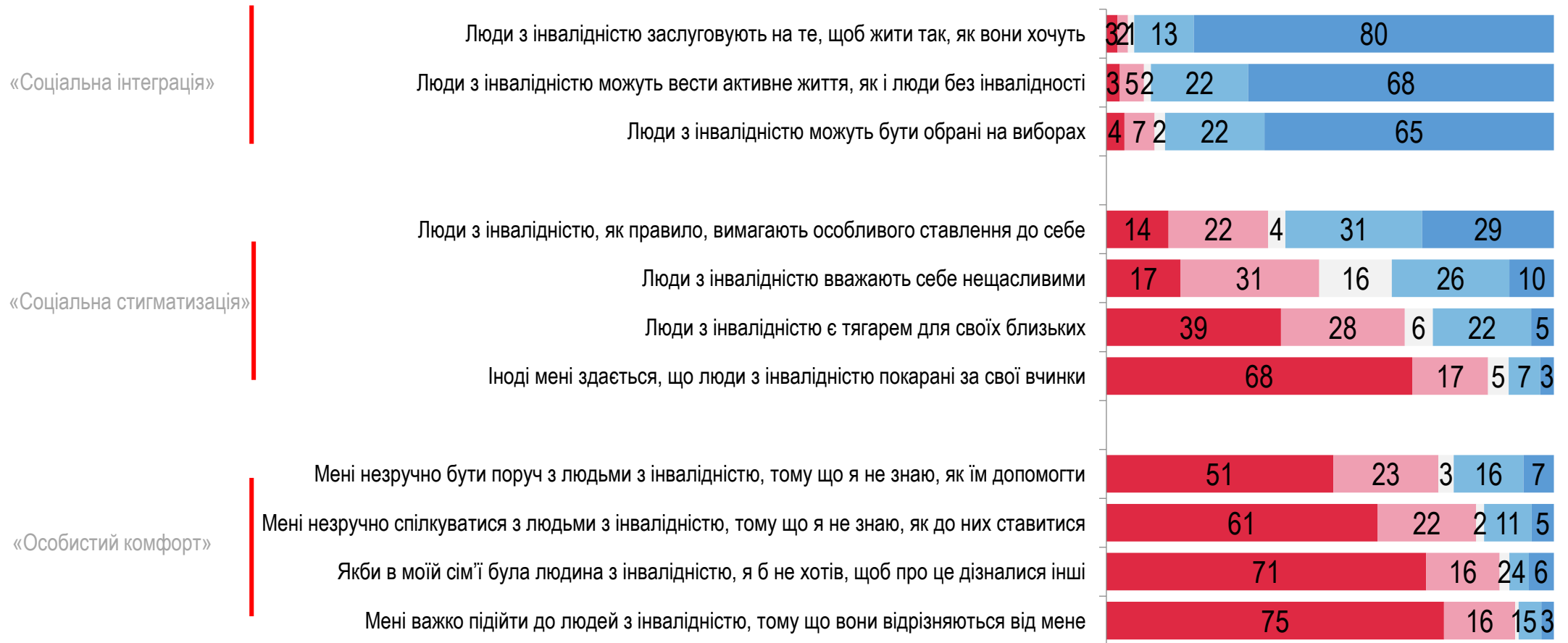
ІНКЛЮЗІЯ?

- Більшість опитаних (людей без інвалідності) у якісному дослідженні чули та розуміють сенс слова «інклюзія», але на практиці пов'язують інклюзію переважно з навчанням в інклюзивних класах. Оцінюють цей досвід позитивно.
- Поза шкільною освітою спиратися на досвід інклюзії респондентам складно.
- Частина респондентів на фокус-групах (людей без інвалідності) вважали, що інклюзія має бути обмеженою і не всі люди з інвалідністю мають бути однаково залучені в соціальне життя. Мова зазвичай йшла про людей з ментальною інвалідністю.

Стереотипи про людей з інвалідністю

Наскільки Ви погоджуєтеся з наступними твердженнями?*

■ Зовсім не погоджуюся ■ Скоріше не погоджуюся ■ Важко відповісти ■ Скоріше погоджуюся ■ Повністю погоджуюся

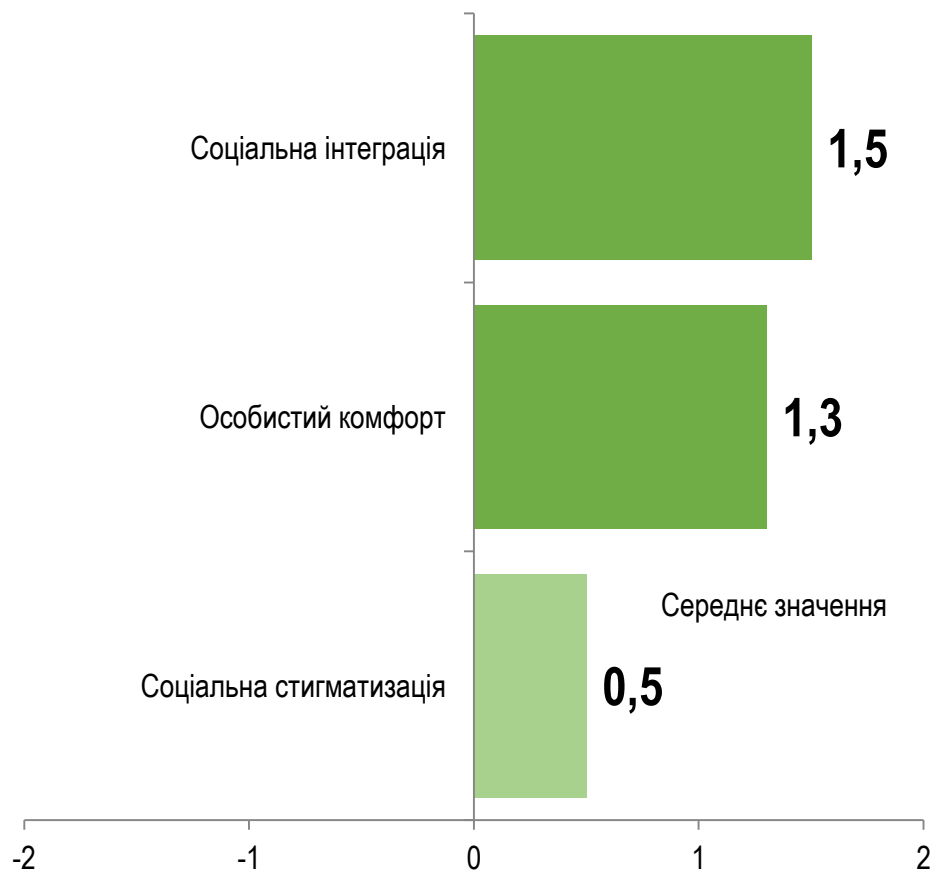
*твердження взяті з методики «Attitudes and Perspectives toward Persons with Disabilities (APPD)» <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8435470/> та «Attitudes and Behaviors toward People with Disabilities» <http://mason.gmu.edu/~droyer/WDDCFH/prequestionnaire.htm>

За результатами факторного аналізу оцінок тверджень, які стосуються ставлення до людей з інвалідністю, було умовно визначено три фактори розподілу: **особистий комфорт; соціальна стигматизація; соціальна інтеграція.**

- Абсолютна більшість погодилась з твердженнями про можливості соціальної інтеграції людей з інвалідністю: *93% згодні, що люди з інвалідністю заслуговують на те, щоб жити так, як вони хочуть; 90% згодні, що люди з інвалідністю можуть вести активне життя, як і люди без інвалідності; 87% згодні, що люди з інвалідністю можуть бути обрані на виборах.*
- Твердження щодо соціальної стигматизації отримали різні оцінки. *60% згодні що люди з інвалідністю, як правило, вимагають особливого ставлення до себе (і 36% - не згодні). Однак з тим, що люди з інвалідністю вважають себе нещасливими, скоріше не згодні ніж згодні (48% не згодні, 36% – згодні). Більшість незгодні з твердженнями, що люди з інвалідністю є тягарем для своїх близьких (67% не згодні, 37% – згодні). Однозначно не згодні (85%) також з тим, що люди з інвалідністю покарані за свої вчинки.*
- Водночас твердження щодо особистого комфорту отримали високі позитивні оцінки: *лише 22% незручно бути поруч з людьми з інвалідністю, тому що вони не знають, як їм допомогти (74% мають протилежну думку), 16% незручно спілкуватися з людьми з інвалідністю, тому що не знають, як до них ставитися (83% зручно). 10% хотіли б приховати інформацію щодо наявності в сім'ї людини з інвалідністю (88% проти цього). 8% зізналися, що їм було б важко підійти до людей з інвалідністю, тому що вони відрізняються від інших (91% не погодились із твердженням).*

Індекс сприйняття стереотипів щодо людей з інвалідністю

Індекс сприйняття стереотипів щодо людей з інвалідністю виведений на основі результатів факторного аналізу, з якого було виокремлено умовні три підгрупи тверджень. Представлений індекс у кожній групі є середнім від індексів кожного із тверджень. Індеси утвердження вираховувалися через присвоєння кожній із відповідей значення: однозначно погоджуюся – «2», скоріше погоджуюся – «1», скоріше не погоджуюся – «-1», зовсім не погоджуюся – «-2». У твердженнях, де згода має негативний контекст, під час обчислення індексу значенню присвоювався протилежний знак.

Значення індексу сприйняття стереотипів показав, що в суспільстві існує **соціальна бажаність** у ставленні до людей з інвалідністю: з одного боку опитані декларують високий ступінь схвалення соціальної інтеграції людей з інвалідністю та особистого комфорту у комунікації із ними, але одночасно із цим показник соціальної стигматизації є близьким до середнього.

Старші люди та мешканці сіл більше проявляють упереджень щодо людей з інвалідністю.

Ті, хто має в сім'ї людину з інвалідністю, частіше говорять про спостереження, що ці люди вважають себе нещасливими. Натомість з тим, що люди з інвалідністю є тягарем – родичі згодні менше, і навіть менше ніж самі люди з інвалідністю.

Важливо: серед тих, хто особисто має інвалідність, кожен п'ятий погодився з твердженням що «... люди з інвалідністю покарані за свої вчинки», тоді як серед інших цей відсоток вдвічі менший. Також ці люди частіше погоджувались що не хотіли б аби інші знали про наявність людини з інвалідністю в сім'ї.

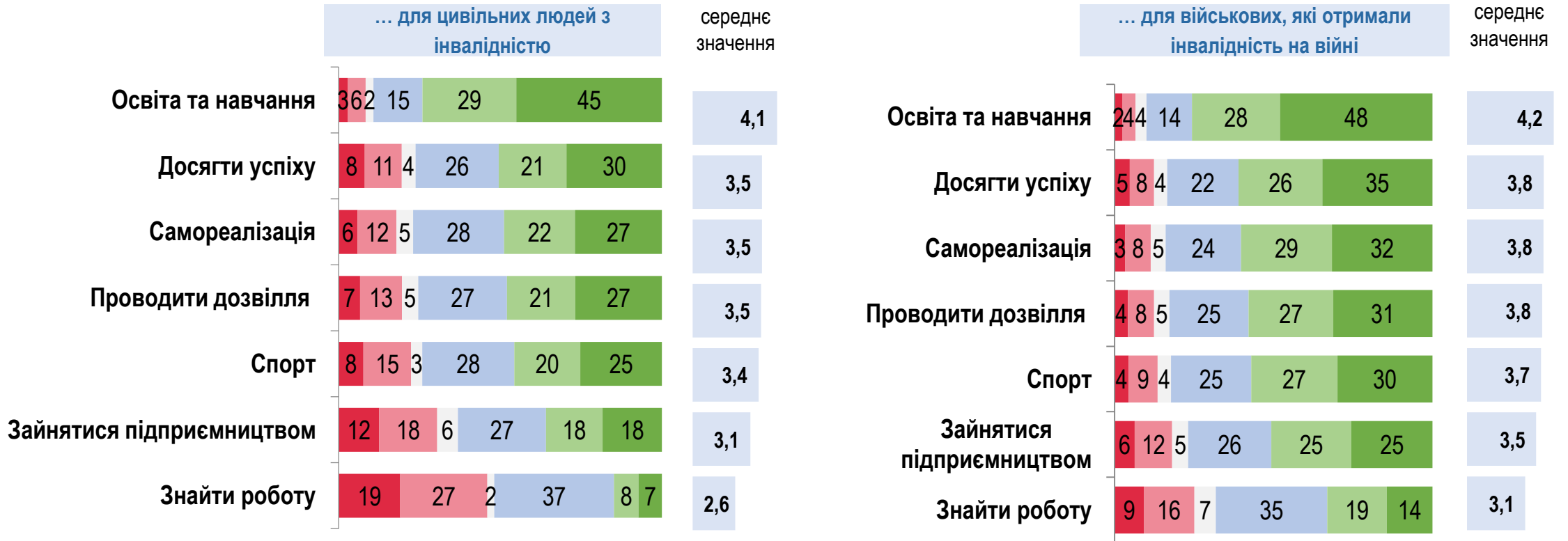
РЕЙТИНГ

Оцінки можливостей

Оцініть рівень таких можливостей в Україні ...

за шкалою від 1 до 5, де 1 – немає жодних можливостей, а 5 – є всі можливості

■ 1 – немає жодних можливостей ■ 2 ■ Важко відповісти ■ 3 ■ 4 ■ 5 – є всі можливості

Можливості для військових, які отримали інвалідність на війні, оцінюють дещо вище, ніж для цивільних людей з інвалідністю. Причиною, респонденти на фокус-групах зазначали те, що військові, які втратили своє здоров'я на війні повинні отримувати від суспільства більше допомоги та підтримки.

Дискримінації людей з інвалідністю, за оцінками самих людей з інвалідністю

- Дискримінована мобільність та можливість пересуватися вільно за межами помешкання
- Відсутність архітектурної доступності до об'єктів публічного простору
- Дискримінація при пошуку роботи та працевлаштуванні. Остання особливо відчувається стосовно осіб з ментальною інвалідністю.
- Працевлаштування часто носить номінальний характер – для виконання квоти. Поширена ситуація, коли людина не ходить на роботу, не реалізує в повноті свій потенціал та не соціалізується, але отримує мінімальну заробітну платню за те, що значиться серед робітників.
- Запобіжником пошуку офіційної роботи можуть стати соціальні виплати. Людина з інвалідністю не має довіри до тривалого працевлаштування, в той час як виплати від держави є постійними.
- Дискримінація щодо отримання освітніх послуг та дозвілля пов'язані з дискримінацією щодо свободи пересування. Люди з інвалідністю не можуть дістатися місць навчання чи дозвілля через брак можливостей. Місця не забезпечені персоналом та обладнанням потрібним, для повноцінного отримання таких послуг.

РЕЙТИНГ

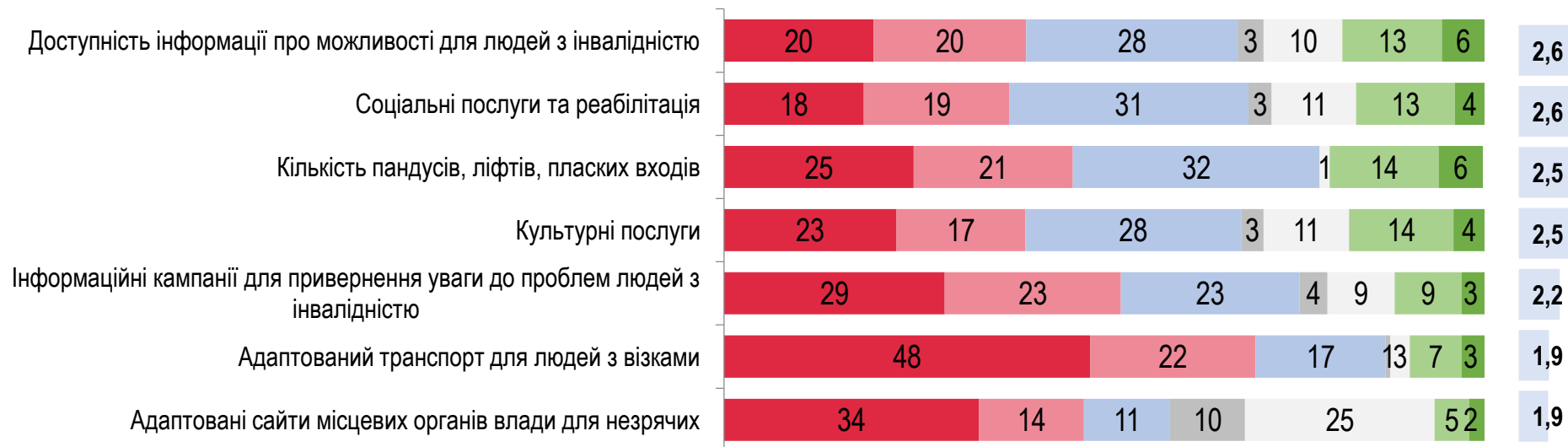
Оцінка сфер та ініціатив для людей з інвалідністю

Оцініть стан наступних сфер та ініціатив для людей з інвалідністю у Вашому населеному пункті за шкалою від 1 до 5, де 1 – жахливо, а 5 – відмінно

РЕЙТИНГ

■ Жахливо ■ Погано ■ Середньо ■ Мені це байдуже/не звертали уваги на це ■ Важко відповісти ■ Добре ■ Відмінно

середнє
значення

Більшість опитаних посередньо та погано оцінили стан сфер та ініціатив для людей з інвалідністю.

У якісному дослідженні респонденти з інвалідністю часто відзначали проблему з реабілітацією, попри якість, часто проблемою є те, що реабілітаційні кабінети розташовані на 2-3 поверхах лікарень. Також можливостей реабілітації вкрай мало в маленьких містах, де ще менше інформації про можливості такої реабілітації, а лікарі - не є джерелом її отримання. Також респонденти зазначали, що людям з інвалідністю потрібна не тільки медична та фізична реабілітація, але й реабілітація побутова.

«Їм потрібна як реабілітація не тільки медична. Людям з інвалідністю потрібна реабілітація побутова, вони навчатись мають вдома все робити, орієнтуватись у просторі, взагалі бути самостійними».

РЕЙТИНГ

Проблеми людей з інвалідністю

На вашу думку, з якими проблемами найчастіше стикаються люди з інвалідністю в Україні?

Недостатній розмір соціальних виплат, допомоги від держави та непристосованість приміщень, навколишнього середовища – проблеми, з якими найчастіше стикаються люди з інвалідністю в Україні.

НЕ БІЛЬШЕ ТРЬОХ ВІДПОВІДЕЙ

На Вашу думку, якої допомоги найбільше потребують люди з інвалідністю?

НЕ БІЛЬШЕ ТРЬОХ ВІДПОВІДЕЙ

Майже 60% опитаних зазначили, що люди з інвалідністю найбільше потребують фінансової допомоги, майже 50% - медичної, більше 40% - психологічної.

Потреба у фінансовій, медичній і правовій допомозі частіше відзначалася самими опитаними з інвалідністю. Респонденти, які опосередковано мають уявлення щодо потреб людей з інвалідністю, частіше відзначають необхідність інклюзивних видів допомоги – психологічної, реабілітаційної, допомозі із житлом.

З іншого боку респонденти з інвалідністю часто зазначали, що головна їхня потреба бути видимими, прийнятими та нормалізованими суспільством. Люди з інвалідністю хочуть бути суб'єктами змін в цьому напрямку, готові комунікувати свої проблеми, залучатися в покращення публічного простору, роблячи його доступним та справедливим, прагнуть, щоб суспільство змінювало свою думку стосовно них, бачать в цьому процесі і частину своєї відповідальності.

Хто, в першу чергу на Вашу думку, має займатися вирішенням питань людей з інвалідністю?

ДВІ ВІДПОВІДІ

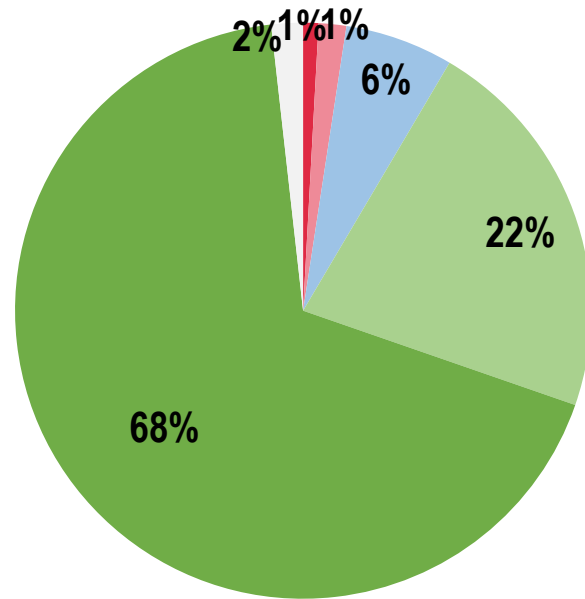
Майже 80% опитаних вважають, що місцева влада має займатися вирішенням питань людей з інвалідністю. Більше 40% покладають це на центральну владу.

Люди з інвалідністю дещо частіше покладають відповідальність на вирішення власних питань самих на себе. Натомість всі інші вважають, що цим має займатися місцева або центральна влада.

«Це мають бути державні установи саме, тому що це їхня відповідальність. Проте громадські організації і родичі, я думаю, що, на жаль, мають інколи нагадувати про те, що в державі є такий обов'язок».

У якісному дослідженні, під час опитування самих людей з інвалідністю, простежувалася тенденція відповідей в залежності від життєвої позиції респондента. Більш пасивні респонденти (старшого віку) вказували на те, що головну відповідальність несе влада, бо самі люди з інвалідністю не можуть боротися за свої права. Проактивні, відзначаючи важливу роль влади, але частіше на перше місце ставили самих себе.

Як Ви ставитеся до ідеї враховувати потреби людей з інвалідністю (доступний транспорт, спуски, пандуси, звукові світлофори, тощо) в процесі повоєнної відбудови України?

- Дуже негативно
- Скоріше негативно
- Ані негативно, ані позитивно
- Скоріше позитивно
- Дуже позитивно
- Важко відповісти

90% опитаних декларують позитивне ставлення до ідеї враховувати потреби людей з інвалідністю у процесі повоєнної відбудови України.

КОНТАКТИ

Соціологічна група «РЕЙТИНГ»

01001 м. Київ, вул. Еспланадна, 20, оф.301

+380 (95) 578-68-68

+380 (97) 578-68-68

<http://ratinggroup.ua/>

info@ratinggroup.ua

